

Deres ref.	Vår ref.	Saksbehandler	Dato
	2024/187-1	Line Gråwe, 48240717	18.03.2024

Innskuddspensjon for fiskere med lottinntekt

Norges Fiskarlag er en fag- og næringsorganisasjon for norske yrkesfiskere. Vår oppgave er å arbeide for å fremme medlemmenes faglige, økonomiske, sosiale og kulturelle interesser. Pensjon har blitt stadig viktigere for den enkelte, og er av stor økonomisk betydning for våre medlemmer. Vi er derfor opptatt av at fiskerne har gode pensjonsordninger på lik linje med andre yrkesgrupper.

16. juni 2006 kom muligheten for selvstendig næringsdrivende til å inngå avtale om innskuddspensjon etter innskuddspensjonsloven § 2-3 (2), og det har siden den gang vært allmenn oppfatning at også fiskere som har inntekt fra lott skal kunne etablere slike avtaler. Nå, nesten 18 år senere, ser det likevel ut til at det ikke er en felles forståelse blant offentlige instanser på dette området.

Skatteetaten har gjennom enkeltvedtak vi har fått innsyn i, signalisert en ny praksis for fiskere med inntekt fra lott, med den konsekvens at de ikke får godkjent pensjonsavtalene sine. Begrunnelsen Skatteetaten oppgir er at lott-takere ikke tilfredsstillere kravene til selvstendig næringsvirksomhet. Dette er ikke i overensstemmelse med praksisen utøvd av andre statlige etater som NAV og Garantikassen for fiskere, hvor fiskere i trygdesammenheng ansees som selvstendige næringsdrivende. Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Finanstilsynet, samt ulike tilbydere av pensjonsordningen har også gitt tydelig uttrykk for at de har lagt til grunn at fiskere som har inntekt fra lott er å anse som selvstendig næringsdrivende. Verken Norges Fiskarlag eller fiskerne kan akseptere Skatteetatens endrede praksis, og forventer at etaten retter opp i dette så raskt som mulig.

Skatteetatens praksis

Vi har mottatt informasjon om flere fiskere som har inntekt fra lott, som for flere år tilbake har opprettet avtale om innskuddspensjon for selvstendig næringsdrivende, som nå nylig har fått beskjed om at pensjonsavtalene ikke godkjennes av Skatteetaten. Som en følge av at avtalene ikke godkjennes så har de ikke krav på fradrag på skattemeldingen. Dette på bakgrunn av at etaten mener at lott-takere ikke tilfredsstillere kravene til selvstendig næringsvirksomhet, og ifølge innskuddspensjonsloven § 2-3 annet ledd skal slike pensjonsavtaler være mellom tilbyder og selvstendig næringsdrivende. Begrunnelsen til Skatteetaten er at behandling av lottinntekt bygger på historiske forutsetninger som etaten mener ikke lenger er til stede. Begrunnelsen nedenfor er hentet fra et brev fra Skatteetaten i korrespondanse med DNB, i forbindelse med saksbehandling av en fiskers pensjonssparing.

«I gammel tid stilte fiskerne selv med redskap, bruk og egen mat under fiske. De opptrådte dermed på en måte som selvstendig næringsdrivende med andel i fangst. I dagens situasjon er de med tjeneste om bord i fiske og fangstfartøy ansatte og opptrer i all sammenheng som enhver arbeidstaker. Arbeidsgiver er eier av fartøy og all nødvendig redskap og bruk for fisket. Arbeidsgiver står også for all forpleining for de ansatte. Lottinntekt er ikke lønn, men næringsinntekt. Men det er ikke det samme som å drive egen næringsvirksomhet (selvstendig næringsdrivende) som selskap/bedrift.»

Det virker som Skatteetatens begrunnelse og nye praksis støtter seg på udokumenterte påstander om at fiskernes situasjon har endret seg den senere tiden. Vi vil med dette brevet forsøke å oppklare disse forutsetningene og hva som er gjeldende situasjon i dag.

Før vi gjør det, ønsker vi kort å vise til informasjon som ligger på Skatteetatens nettside [Fiske med bare lott – Skatteetaten](#), hvor det står følgende:

«Inntekt fra lott er næringsinntekt og du kan få fradrag for noen av utgiftene dine. Spesielt for deg som:

- Har utgifter til pensjonspremie

Du har rett til fradrag for utgifter til premie til pensjonstrygden for fiskere, eventuelt andre pensjonspremier. Sjekk at pensjonspremie står oppført i skattemeldingen.»

Her står det at fiskere har rett til fradrag når det gjelder innbetaling til pensjonstrygden, men også innbetaling til andre pensjonsordninger. Det betyr at fiskere også skal få fradrag for premie til private innskuddspensjonsordninger. Dette viser at informasjonen på skatteetaten.no ikke stemmer overens med informasjon som Skatteetaten har gitt enkelte fiskere.

Lottsystemet

Norges Fiskarlag har siden 1926 organisert hele bredden av norsk fiskerinæring, og har derfor god kjennskap til hva som har foregått i næringen siden etablering og frem til i dag. For å svare på Skatteetatens påstand om at inntekt fra fiske i form av lott bygger på historiske forutsetninger som ikke lenger er til stede, ønsker vi å bidra med vår kunnskap om fiskerinæringen og fiskernes avlønningssystem.

Lottsystemet er en fordeling av innsatsfaktorene som har lange tradisjoner i Norge. Utgangspunktet var at kystfiskerne hadde begrenset økonomi og måtte spleise på båt og bruk for å kunne ro på sjøen. Verdien man i fellesskap fikk for fisken, måtte derfor deles opp i ulike andeler utfra hva hver hadde stilt opp med. Båtens eiere fikk en lott og hver av de som deltok i fisket, fikk sin lott. Bruket var satt sammen av de garnene eller linene mannskapet hadde. I og med at ikke alle hadde råd til en garnstump eller linestump, måtte også bruket få sin andel.

Fiskernes inntjening var lotten de fikk. De fikk sin del av avkastningen av felles arbeid og innsats. Samtidig fordelte de også risikoen for bomturer og direkte økonomisk tap. Lottesystemet bygger på ideen om at man er i samme båt, også økonomisk.

Lottsystemet er fremdeles ryggraden i norske fiskerier. Alle tariffavtaler bygger på at det er lott som er grunninntekten som fiskerne skal leve av. Hyre er kun et mindre økonomisk supplement for enkelte stillinger om bord. Skippere og vanlige fiskere har ren lottavlønning.

Årsaken til at lottsystemet fremdeles er bærebjelken i fiske, er at det er så stor økonomisk risiko knyttet til dette yrket. Det er de færreste båteiere som har egenkapital til å kunne tilby fast garantert inntekt. Lottsystemet er en nødvendig økonomisk buffer for båteierne og hindrer konkurser som er vanlig i andre næringer som opplever store økonomisk svingninger. Ulempen er at lottsystemet medfører at mannskapet fullt ut deler og har ansvar for den økonomiske risikoen fiskerivirksomheten medfører.

Den særegne økonomiske risikoen i fiske, skyldes at resultatet ikke bare varierer fra år til år. Det er også store sesongvariasjoner i fiske. Det er store variasjoner mellom ulike driftsformer og landsdeler. Selv om noen kan ha et godt år, er det andre som har store økonomiske utfordringer. Dette skyldes at fiske påvirkes av kvoter og svingninger i fiskebestanden, vær og vind, at fisken vandrer dit man kan klare å ta den og – til tross for gode fagkunnskaper og godt utstyr – litt flaks og uflaks.

Beregning og fordeling av lott, er fremdeles slik den alltid har vært.

Utgangspunktet er at bruttofangstverdi, fratrukket felleskostnader, skal deles opp i ulike lotter; mannskapets lotter og båtens andel.

Felleskostnadene er driftsutgifter ved fiskeriutøvelsen som alle spleiser på, både båteier og mannskap. Dette er kostnader som selvstendig næringsdrivende må dekke for å kunne tjene penger, som ellers dekkes av arbeidsgiver i vanlige arbeidsforhold.

De fleste av disse er samlet i Fiskerioverenskomsten § 8 bokstav B. Andre er tatt med i forbindelse med oppgjørstabeller for de enkelte fiskerivariantene.

Det er i utgangspunktet riktig at båteier normalt eier og har kostnaden med båt og redskap, men det er viktige unntak som følger av hva som er fellesutgifter. Mannskapet dekker blant annet:

- Utgifter til leie av fiskefartøy til ved havari, forlis og nybyggingsordning.
- Alle redskaper til juksa, dorg og harpefiske.
- Tap av redskaper inkludert pingere ved garnfiske.
- Tap av redskaper ved linefiske.
- Agn.
- Ammunisjon, granater og tap av hvalharpuner under drift.
- Leie av line fra egenesentral
- Bøtingsforsyn, angler, snuere, kniver, kniver til sløyemaskin, klepper, langhytter og garnhytter, børster til lineegnemaskin og sløyemaskin.
- Mannskapet dekker deler av kostnaden knyttet til strukturkvoter eller fiske av skole- og forskningskvoter og fiske iht. slumpfiskeordningen.

Andre kostnader som mannskapet dekker gjennom fellesutgiftene, er eksempelvis:

- Egen yrkesskadeforsikring.
- Inndragning av fangst og overtredelsesgebyr.
- Produktavgift til NAV.
- Fiskeriforskningsavgift.
- Kontrollavgift.
- Ressursavgift til statskassen.
- Data- og telekommunikasjon.
- Kostnader ved leie og bruk av satellittkommunikasjon og TV satellittantenne.
- Havneutgifter, herunder tollklareringsutgifter og agentkostnader.
- Leie av egnebu/arbeidsrom og oppholdsrom.
- Eget arbeidstøy, unntatt 2 kjeledresser i året for maskinister.
- Kjølemedier og hydraulolje.
- Kost til mannskap.
- Hyre til stuert/kokk og hjelpegutt.
- Bensin, smøreolje, dieselolje, dieselfilter, fett og tvist.
- Emballasje, is, salt, vann og konserveringsmiddel.

Utviklingen de siste tiårene er at kostnader som tidligere var rederiutgifter, har blitt flyttet over til fellesutgiftene. Økte krav fra samfunnet til rapportering, miljø og resursrenter, mv., har sammen med en generell øking av kostnadsnivået, medført at felleskostnadene mannskapet er med å betale for, har skutt i været.

Arbeidstaker eller selvstendig næringsdrivende

Det virker å være ulike måter å vurdere om en person eller virksomhet skal regnes som selvstendig næringsdrivende. På skatteetaten.no står det følgende:

Vilkårene for næringsvirksomhet er at virksomheten:

- Drives for egen regning og risiko
- Har en viss aktivitet
- Har et visst omfang
- Er egnet til å gå med overskudd

Det står videre:

«Dersom du ikke stiller med egne redskaper/verktøy for å utføre arbeidet og heller ikke er ansvarlig for jobben, er du arbeidstaker.»

I fiskernes tilfelle, så har situasjonen vært uendret siden 2006. Rederiene har siden den tid, men også lenge før, vanligvis stilt med nødvendig arbeidsredskap, som fiskerne betaler sin andel av for å benytte. Utgifter til redskaper/verktøy mm. inngår i driftsutgiftene for en tur/sesong, og blir fratrukket brutto fangst. Det sentrale i denne vurderingen må likevel være at fiskerne får betalt ut ifra arbeidsresultatet, og ikke arbeidsinnsatsen. Det er fiskerne som bærer risikoen for arbeidsresultatet, da de i hovedsak får sin lønn i form av en prosentandel av delingsfangsten. Det betyr at fiskerne er ansvarlig for jobben, men også for arbeidsresultatet. For fiskere, hvor lottinntekt utgjør en betydelig andel av inntektsgrunnlaget, så betyr det at dersom det ikke blir noen fangst, så forsvinner også inntektsgrunnlaget. Basert på dette så kan ikke fiskere med lottinntekt automatisk klassifiseres som arbeidstakere.

Fiskerne som yrkesgruppe skiller seg fra mange andre yrkesgrupper da de verken har fast inntekt eller regulert arbeidstid. Jobben som fisker kan innebære lange perioder borte fra hjemmet og familien, hardt arbeid og inntekter som svinger i takt med naturgitte forhold. På bakgrunn av fiskeyrkets natur, og at fiske er en fangstbasert næring med sesongmessige svingninger så har ytelsene fra folketrygden vært finansiert på en annen måte enn for vanlige arbeidstakere. Et godt eksempel på dette er innføringen av produktavgiften for lottfiskere. Fiskere arbeider med vareproduksjon og er medeiere i fangsten for sin andel. Det betales derfor ingen arbeidsgiveravgift, men en produktavgift på 7,8 prosent, som er en del av fellesutgiftene for en tur/sesong (se Fiskerioverenskomsten § 8 B. 1. pkt.).

En eldre høyesterettsdom (Rt-1969-1457), støtter det faktum at lott-takere driver næringsvirksomhet:

«Når det gjelder fiskere og fangstfolk som får sin fortjeneste i form av lott av utbyttet betraktes disse ikke som lønnsinntakere, hverken beskatningsmessig eller etter folketrygdloven. Hva skatt angår er dette uttalt av Finansdepartementet i skrivelser av 4/10 1956 og 1/7 1960. For folketrygdens vedkommende er det i Ot.prp. nr. 17 for 1965/66 uttalt at slik inntekt prinsipielt må ansees som næringsinntekt. Inntil 1/7 1968 betalte lottfiskere medlemsavgift til folketrygden som selvstendige næringsdrivende uten at det ble betalt arbeidsgiveravgift. Fra 1/7 1968 er ifølge Stortingsvedtak av 2/4 1968 med hjemmel i folketrygdlovens § 16-1 nr. 2 jfr. § 16-2 tredje ledd den del av medlemsavgiften av inntekt i fiske som overstiger 4 % av inntekten erstattet med produktavgifter på fisk og fiskeprodukter.»

Basert på det Høyesterett her sier, så er det forhold at lott-takere betaler produktavgift og ikke arbeidsgiveravgift, et argument for at lott-takere driver næringsvirksomhet.

Vi forstår det slik at begrunnelsen til Skatteetaten går på selve begrepet selvstendig næringsdrivende, da det er dette begrepet som benyttes i innskuddspensjonsloven § 2-3 (2). Dersom spørsmålet dreier seg om en fisker, altså en person skal regnes som selvstendig næringsdrivende eller ikke, så kan vi se til altinn.no hvor det står følgende:

Ved avgjørelsen av om en person skal regnes som selvstendig næringsdrivende, legges det blant annet vekt på om vedkommende:

- har ansvaret for resultatet av virksomheten,
- har arbeidstakere i sin virksomhet,
- driver virksomheten fra et fast forretningssted,
- har den økonomiske risikoen for virksomheten og bruker egne driftsmidler.

Ut ifra vår argumentasjon ovenfor, er det tydelig at fiskere med inntekt fra lott har ansvar for arbeidsresultatet, og i tillegg har den løpende økonomiske risikoen. Ved en individuell vurdering basert på punktene ovenfor, så kan det godt tenkes at enkelte grupper faller utenfor denne definisjonen, og anses som arbeidstakere. Det vil derimot være svært tid- og ressurskrevende å gjøre en vurdering av hver enkelt fisker, da det er ca. 11.000 fiskere i Norge, og arbeids- og inntektssituasjonen til den enkelte kan endre seg flere ganger i løpet av et langt arbeidsliv. Vi har vanskelig for å forstå at det var ment å bruke store ressurser på tolkninger av begreper etter innføring av loven om innskuddspensjon for selvstendige næringsdrivende, som medførte ekskludering av denne yrkesgruppen.

Pensjon for fiskere

Det finnes mange kilder til pensjon. I korte trekk er pensjon inndelt i tre hovedelementer; folketrygden, tjenstepensjon, og individuell sparing. Utover folketrygden og individuell sparing, så har fiskerne hatt tre mulige kilder til pensjon; pensjonstrygd for fiskere, OTP, og

innskuddspensjon for selvstendig næringsdrivende. Fiskere som mottar hyre inngår og i maritim pensjonskasse (sjømannspensjonen).

Pensjonstrygd for fiskere, såkalt fiskerpensjon, er en tidligpensjonsordning som kan sammenlignes ned AFP (avtalefestet pensjon). Fiskere oppført på blad B er pliktige medlemmer av fiskerpensjon, som utbetales fra 60–67 år dersom man kvalifiserer for det. Ordningen er finansiert av staten, fiskeflåten, i form av en obligatorisk avgift (omsetningsavgiften), og det enkelte medlemmet av pensjonstrygden. Det har over flere år pågått et arbeid i Arbeids- og inkluderingsdepartementet som vurderer fremtiden til pensjonstrygden for fiskere. I forbindelse med behandling av forrige statsbudsjett vedtok Stortinget å videreføre ordningen for 2024. Det er allikevel stor usikkerhet rundt hvor lenge ordningen vil bestå. Det betyr at fiskerne nok må se til andre kilder ved sparing til pensjon fremover.

Siden 16. juli 2006 har fiskebåteiere vært pliktig til å inngå avtale om OTP (obligatorisk tjenestepensjon) ved utbetaling av hyre. Hyre behandles som lønn og følger regelverket om obligatorisk tjenestepensjon. Dette var et viktig steg i riktig retning, men likevel ikke av stor betydning for pensjonsopptjeningen til fiskerne. Årsaken til dette er at lott alltid har vært, og fortsatt er hovedinntekten til fiskerne. I en nylig undersøkelse utført av mastergradsstudenter fra NHH, fremgår det at 57 prosent av respondentene avlønnes ved kombinasjon av hyre og lott, og 39 prosent avlønnes kun med lott. Videre viser undersøkelsen at for 70 prosent av respondentene utgjorde andelen lott over 75 prosent av avlønningen. OTP kan derfor sies å være en ubetydelig pensjonskilde for fiskere, da denne sparingen vil utgjøre en minimal forskjell for den enkelte ved pensjonsavgang. Da må vi igjen se oss etter en annen kilde til pensjon.

Dette bringer oss til innskuddspensjon for selvstendig næringsdrivende. Siden 2006 har dette vært det eneste alternativet for pensjonssparing med skattefordel for fiskere med lottinntekt. For lottinntekt er det ingen pliktig pensjonsopptjening som båteier må betale, og fiskerne har derfor selv hatt ansvar for å inngå avtale om en slik frivillig innskuddspensjon. Dersom Skatteetatens praksis vedvarer, betyr det at fiskere med inntekt fra lott mister også denne kilden til pensjonssparing.

Oppsummering

Skatteetatens tolkning av regelverket setter fiskerne i et kunstig vakuum. Staten er enig i at lottinntekt er næringsinntekt, men mener at fiskerne likevel ikke er selvstendig næringsdrivende. Dette bør være et enten eller; enten er du arbeidstaker med lønnsinntekt, eller så er du næringsdrivende med næringsinntekt.

Innføringen av lovbestemt tjenestepensjon har bidratt til å sikre mange nordmenn en bedre alderspensjon. Det samme gjelder innføringen av innskuddspensjon for selvstendige næringsdrivende. Folk flest har fått tryggere rammer når det kommer til pensjonssparing,

men også større fleksibilitet og flere valgmuligheter. Dette gjelder ikke for fiskere med inntekt fra lott, som etter Skatteetatens endrede praksis har fått begrenset sine muligheter til å finansiere pensjonstilværelsen. Også denne yrkesgruppen trenger et tydelig og forutsigbart pensjonsregelverk, slik at de slipper å havne i en situasjon hvor de plutselig får beskjed om at de ikke kan spare til pensjon på lik linje med andre.

Norges Fiskarlag kan ikke se for seg at det var ment at fiskerne skal ende som pensjonstapere med kun alderspensjon og en svært svekket IPS ordning å leve av. Praksisen som signaliseres gjennom enkeltvedtakene er ikke akseptabel, og vi krever at det rettes opp i umiddelbart, slik at vi unngår at fiskerne havner mellom to stoler når det gjelder muligheten til å spare til pensjon.

Med hilsen
Norges Fiskarlag

Sverre Johansen

Line Gråwe

Vedlegg:

Fiskerioverenskomsten gjeldende fra 1. januar 2024

Kopi til:

Nærings- og fiskeridepartementet

Postboks 8090 Dep

postmottak@aid.dep.no

Brevet er godkjent elektronisk og sendes uten håndskrevet signatur.